

KÉTMONDATOS HÍREK TEMATIKAI ÉS LOGIKAI JELLEMZŐI

Írta: BÉKÉSI IMRE

1. A mondategészek szinttartó, mellérendelő, azaz logikai természetű kapcsolódásának [1] néhány konstrukcionális sajátosságát eddigi elemzéseinkben már feltártuk [2], s most azzal szeretnénk továbbjutni a megismerésben, hogy a logikai kapcsolást a téma függvényeként vizsgáljuk meg. Feltételezhető ugyanis, hogy míg például a kulturális eseményekről szóló tudósítások mondatai többnyire egyszerű kapcsolatos viszonytal követik egymást, addig a közlekedési balesetek s egyéb rendőrségi-bírósi hírek megformálásában a fordulatossabb hatású következtető, magyarázó és ellentétes kapcsolások is jelentős szerephez jutnak. [3]

1.1. A hírek témájának a megszerkesztés logikájára gyakorolt hatását kétmondatos konstrukciókban vizsgáljuk. Nem véletlenül esett választásunk erre a terjedelmi csoportra.

Mindenekelőtt azért választottuk a kétmondatosakat, mert a kapcsolat bennük függ legközvetlenebbül a hírek mint konstrukcióegésznek a témájától. A hárommondatos hír két kapcsolása közül az egyik gyakran már csak egy tagolódási szinttel lejjebb, tömbön belül kapcsol [4], így ez ott sokkal inkább a tömbre, mint a konst-
cióra jellemző. Például:

	I. tömb	II. tömb	I. tömb	II. tömb	I. tömb	II. tömb
kétmondatos konstrukciók:	[1 ←	2],	[1	← 2],	[1 ≠	2] stb.,
hárommondatos konstrukciók:	[1 ←	(2 + 3)],	[(1 → 2)	← 3],	[1 ≠	(2 + 3)] stb.

Az anyag kiválasztás második szempontja inkább metodikai érdekű: ebből a csoportból van a legtöbb vizsgálati anyagunk. A teljes vizsgálat alapjául összegyűjtött 4800 db újsághír 49,93%-a kétmondatos: [5]

2 mondatos hírek	3 mondatos hírek	4 mondatos hírek	5 mondatos hírek	több monda- tos hírek	Összesen
2397 db 49,83%	1523 db 31,73%	857 db 12,24%	193 db 4,02%	100 db 2,08%	4800 db 100%

1.2. A hírek témájának a megszerkesztés logikájára gyakorolt hatását általában nem lehet vizsgálni. Az egyes hírek elemzésének megkezdése előtt vizsgálati hipotézisként meg kellett fogalmaznunk, hogy a témán belül milyen témaköröket, a logikáin belül mely konkrét viszonyokat célszerű keresnünk.

A vizsgálati hipotézist mint elvi rendszert előzetes tájékozódás során alakítottuk ki. A *logikainak* a felbontása klasszikus örökség. Itt csupán azt kellett felismer-nünk, hogy a kapcsolatos, a következtető, a magyarázó és az ellentétes viszonyú kapcsolás mellett választó viszonyt főleg keresnünk. Ez utóbbi ugyanis a két-mondatos konstrukciókban nem lép fel a mondategységek közti kapcsolás szintjére.

A *témának* a részletezése bizonyos szempontból könnyűnek, bizonyos szem-pontból viszont problematikusnak bizonyult aszerint, hogy a napilapok rovatai maguk mennyire képesek homogén témákról írni.

A *külpolitikai* témakör viszonylag jól elkülöníthető, bár részlegesen egybees-hetik belpolitikai és gazdasági kérdésekkel is (pl. a KGST-hírekben), sőt vannak ki-fejezetten gazdaságpolitikai témák. A *belpolitikai* minősítésben még gyakrabban kerülünk nehéz feladat elé, hiszen nemcsak a saját politikusaink magyarországi szerepléseit sorolhatjuk ide, hanem az olyan tudósításokat is, amelyek pl. szocialista névadó-ünnepségről, valamely városévforduló összlakosságot megmozgató ünne-pségéről vagy egy új iskola átadásáról szólnak. A *gazdasági-termelési* hírek legtöbbször belpolitikai jelentőségűek, s a *kulturális* témák sem maradnak meg mindig saját kö-rükben, hiszen szövődhetnek kül- és belpolitikával (pl. egy magyar művészegyüttes kubai vendég szereplése) vagy gazdasági vonatkozásokkal (pl. egy művelődési központ költségvetési gondjai) stb.

A vázolt részleges tematikai egybeesések ellenére sem láttuk értelmét annak, hogy a kiemelt, viszonylag homogén témák között vegyes csoportokat is létrehozzunk. Egyetlen vegyes, *egyéb* kategóriára azonban szükségünk volt. Ide egyrészt azokat a közleményeket gyűjtöttük, amelyekből nem vált ki sem politikai, sem gazdasági, sem kulturális témarészlet; másrészt azokat a híreket, amelyeket az újságírók „színes”-nek neveznek (pl. „Férfiasztó készülékel szerelte fel magát néhány londoni nő...”). Az eddigi témaköröknek mint nem rendőrségi-bíróági híreknek általános téma-csoportját *közéleti hírekként* közös kategória alatt foglaltuk össze. [6]

A közéleti híreknek a fentiek szerint értelmezett minősítése inkább tipizálási, mint osztályozási művelet. [7] Lényegében így vagyunk a *rendőrségi-bíróági* hírek témacsoportjával is. A *közlekedési baleset* mint jól elkülönülő hírfajtát ugyan osz-tálynak is lehetne tekinteni, de az egyéb *balesetek*, illetve a *bűnügyek* besorolásában már ismét osztályozási nehézséget okoznának a részleges egybeesések. A rendőrségi-bíróági híreket ezért három típus köré gyűjtöttük aszerint, hogy a rendőrségre került ügyek véletlen és szándékos jellege milyen arányú. Így különböztettük meg a bal-eseteket, a közlekedési baleseteket és a bűnügyeket.

A vizsgálatot megelőző elvi rendszerünk tematikai oldalát tehát így tagoltuk:

közéleti hírek:

külpolitikai, belpolitikai,
gazdasági, kulturális és vegyes hírek
(1. sz. melléklet)

rendőrségi-bíróági hírek:

baleseti, közlekedési baleseti és
bűnügyi hírek

2. A 2397 db kétmondatos hírt a téma és a logikai kapcsolódás 8×4 szempontú hálójába fogva, nemcsak azt a semmitmondó (hisz minden elemzés nélkül is nyilván-való) összefüggést emelhetjük ki, hogy leggyakoribb viszonyfajta a *kapcsolatos* (76,22%); továbbá azt a tényt, hogy a korpusz zömét (83,52%) *közéleti témájú* hírek alkotják (ez ugyanis elsődlegesen nem nyelvhasználati kérdés, hanem a nyelven kívüli valóság függvénye). Vizsgálatunk első igazi tanulsága, hogy a nem-közéleti (vagyis a rendőrségi-bíróági) hírek tematikai csoportjának 62,78%-a (248 db) a következtető viszonyra épül, míg a közéleti hírek csoportjából csak 112 db (a tematikai csoport

5,59%-a) használja fel ezt a kapcsolásfajta. S ha ezen a nyomon indulunk el, akkor felismerhetjük a téma és a logikai viszonyfajta általános összefüggését is. A közéleti témák többsége (87,86%) inkább a közömbös, higgadt kapcsolatos viszonyt igényli, míg a rendőrségi-bíróági hírek természetének főként (82,79%) a mozgalmas, változatos hatású nem-kapcsolatos (következtető, magyarázó, ellentétes) viszonyfajta felelnek meg. Részletezve:

	kapcsolatos	következtető	magyarázó	ellentétes
közéleti hírek (2002 db = 100%)	1759 db 87,86%	112 db 5,59%	109 db 5,44%	22 db 1,09%
rendőrségi— bíróági hírek (395 db = 100%)	68 db 17,21%	248 db 62,78%	61 db 15,44%	18 db 4,55%

Ha a fenti összefüggéseket helyesen emeltük ki, akkor a következőkben arra kell választ keresnünk, hogy mégis miért *nincs* kapcsolatos viszony a közéleti hírek 12,34%-ban, illetőleg miért van ez a kapcsolásfajta a rendőrségi-bíróági hírek 17,21%-ban.

2.1. A közéleti hírek témacsoportja

Mivel a kapcsolat, az ellentét, az ok és az okozat nemcsak a nyelvtől, hanem még előbb a gondolkodástól is független valóság jelenségei közt funkcionáló viszonyfélék, a nyelvben való megjelenésük nem is másodlagos, hanem harmadlagos kérdés. Ezért magától értetődő, hogy a természet-társadalom-gondolkodás bármely jelenségét leképező hírben minden logikai viszonyfajta megjelenhet. A közéleti hírek 12,34%-os nem-kapcsolatos viszonya tehát éppen olyan természetes, mint a kapcsolatos alapviszonyra épült 76,22%-os jelenségcsoport. Vagyis nem véletlen vagy tudatos szabálysértés (tehát nem okvetlenül stilisztikum), hanem a közéleti téma által igényelt kapcsolásfajta lehet a következtetés, a magyarázat és az ellentét is, miként ezt az alábbi példák — remélhetőleg — meggyőzően szemléltetik. Ezek előtt az összehasonlíthatóság érdekében néhány példát bemutatunk a közéleti témacsoport tipikus, kapcsolatos alapviszonyú megformására is. Ezekben a második mondat-egész folytatja, kiegészíti, megtoldja az első mondatban elkezdett információt.

Kapcsolatos alapviszonyra épülő hírek:

Külpolitika: *Genfben csüttörtökön befejeződött az ENSZ leszerelési bizottságának nyári ülásszaka. Az ülásszak munkájában a legnagyobb figyelmet a magfegyverek korlátozásának, a vegyi fegyverek betiltásának, az atomkísérletek megszüntetésének és a bizottság összetétele kibővítésének szentelték.* (N 74. aug. 23.) [8]

Belpolitika: *Tatabányán hirdették ki, hogy az ország 30 ezer ifjúgárdistáját képviselő 600 fiatal milyen eredményeket ért el a harci túrákon, a lövészversenyeken, a fegyveres váltóversenyeken és az egyéb fizikai és szellemi erőpróbákon. Fővárosi ifjúgárdisták lettek az 5. országos szemle győztesei.* (N 74. aug. 18.)

Termelés: *A világhírű tokajhegyaljai borvidék nagyüzemi szőlőtáblái felett a nyolcadik permetezést kezdte meg a helikopteres növényvédő társulás három gépe. Első alkalommal permetezték a levegőből a nagyüzemi szőlőtáblákkal határos kis-parcellákat is.* (N 74 aug. 16.)

Kultúra: *A magyar népzénéről a Francia Televízió szerda este riportot közvetített. A Figaró csüttörtökön elismeréssel méltatta a riportot, hangsúlyozva: "A zene úgy-szólván a földből fakad Magyarországon..."* (N 74. szept. 13.)

Vegyes: *Három és fél éves szünet után vasárnap újból kitört az Etna. A kráterből kizúduló tüzes kövek a 400 méteres magasságra repültek fel.* (N 74. okt. 1.)

Következtet ő alapviszonyra épülő hírek. [9]

Külpolitika: *Az argentin kormány betiltotta a Noticias című baloldali peronista napilapot. A rendőrök [ezért] razziát tartottak a szerkesztőség épületében, s a lap munkatársait letartóztatták.* N. (74. aug. 30.)

Belpolitika: *Újabb szovjet turistacsoportok érkeztek Magyarországra az IBUSZ szervezésében. Így ebben a hónapban összesen több mint kétezer vendéget fogad az iroda a baráti országokból.* (N 74. szept. 27.)

Gazdaság: *A mezőgazdaságban használt vegyi anyagok veszélyeztetik a környezetet és az élővizek tisztaságát. Ezért Tasson speciális vízvédelmi laboratóriumot rendeznek be, amelynek feladata lesz a Tisza és a Duna vizének állandó ellenőrzése.* (N 74. aug. 13.)

Kultúra: *Két új óvodát adtak át az idén Sándorfalván, amelyekben 194 gyereket helyeztek el. Így gyakorlatilag Sándorfalván minden óvodáskorú járhat óvodába.* (Dm 72. dec. 24.)

Vegyes: *A MÁV Budapesti Építési Főnöksége augusztus 29-én 8—16 óra között, a XVII. kerületben a Vasút és a Szabadság sugárút kereszteződésénél útjavítási munkákat végez. Emiatt a közúti forgalmat a jelzett idő közben a Péceli, illetve a Rákoscsabai útra terelik át.* (N 74. aug. 29.)

Magyarázó alapviszonyra épülő hírek:

Külpolitika: *Lemondott tisztéről André Postel-Vinay, a francia kormányának a bevándorolt munkások ügyével foglalkozó államtitkára. A politikus [ugyanis] nem értett egyet a Chirak-kormánynak azzal a döntésével, hogy felfüggesztik a külföldi munkások bevándorlását.* (EH 74. júl. 23.)

Belpolitika: *Kimagaszló sikereket hozott Vas megyében a kongresszusi verseny, amelyben háromezer brigád tett különböző felajánlást. A Szombathelyi MÁV Járműjavító kollektívája [ugyanis] terven felül 185 tehervagon kijavítására tett ígéretet, ebből csütörtökig 105-öt már átadtak a forgalomnak.* (N 74. szept. 20.)

Gazdaság: *Hatalmas tárolórendszert építettek ki Almásfüzitőn, a Duna partján, a timföldgyártás közben keletkező vörösiszap elhelyezésére. Valamennyi timföldgyár egyik legnagyobb problémája ugyanis ennek a mellékterméknek a tárolása.* (MN 73. márc. 13.)

Kultúra: *A Gyulai Várszínház nézőrekordot ünnepel az idén. [Ugyanis] Tizenegy előadásukat gyakorlatilag telt házak előtt tartották.* (N 74. aug. 2.)

Vegyes: *Krokodilokat keres a sydneyi rendőrség. Ismeretlen tettesek ugyanis megszöktettek két máfélméteres krokodilt a Taronga park állatkerijéből.* (MN 73. febr. 8.)

Ellentétes alapviszonyra épülő hírek:

Külpolitika: *A kubai kormány visszaszolgáltatta Mexikónak azt a 320 ezer dollár váltságdíjat és több ezer kézifegyvert, amelyet öt gépeltérítő a múlt év novemberében zsarolt ki a mexikói légitársaságtól. A kubai kormány a gépeltérítőket [viszont] nem adta ki, mivel akciójuk politikai jellegű volt.* (MN 73. febr. 4.)

Belpolitika: *A tömény italok és a dohány mindenfajta propagálását megtiltották Jugoszláviában. A sört és a bort [azonban] a jövőben is szabad reklámozni.* (MN 73. jan. 7.)

Gazdaság: *A megfelelő anyag hiánya időnként zökkenőket okozott a Szegedi Ruhagyárban a munkaruhák és iskolaköpenyek gyártásánál. Most [azonban] a Kőbányai Textilművekkel kötött megállapodással megteremtették a több munkaruha és iskolaköpeny gyártásának lehetőségét.* (N 74. aug. 7.)

Kultúra: *Lemezfelvételre készült Magyarországra Hugo Noth svájci harmonikaművész, aki a tervek szerint ma, péntek este a szegedi zeneiskolában adott volna hangversenyt. A svájci zeneakadémia docense [azonban] nem érkezett meg, így a szegedi koncertjét is későbbre halasztották. (Dm 73. febr. 2.)*

Vegyes: *Nem virágzott az idén a Tisza. A tiszavirágzáshoz hasonló jelenséget azonban megfigyeltek a Rába középső és alsó szakaszán, a Marcal folyó torkolatvidékén, valamint a Rábaközt átszelő öntözőcsatorna mentén. (N 74. aug. 3.)*

2.2. A rendőrségi-bírósági hírek témacsoportja

A közéleti hírek megszerkesztésében a közélet végtelen változatossága igényli a nem-kapcsolatos viszonyításokat, tehát ezek alkalmazása is természetes, csak kisebb gyakoriságú. A rendőrségi-bírósági hírek 17,21%-nyi kapcsolatos alapviszonyú csoportjánál viszont már indokolt a kérdés, hogy ezek miért nem a tipikus következtető, magyarázó vagy ellentétes viszonyra épülnek. Hiszen ez a tematikai csoport eljárásról-büntetésről mint okozatról, valamiféle tettről mint okról; illetőleg szabály-törvény és emberi cselekedetek összeütközéséről, ellentétről tudósít. Ha tehát az ilyen témájú híreket mégis kapcsolatos viszonnal szerkesztik meg, magyarázatot kell rá találnunk.

Kapcsolatos alapviszonyra épülő hírek: (1 + 2)

Az alább következő példák egyetlen közös konstrukcionális sajátága, hogy az ok-okozat, illetőleg az okozat-ok nem a két mondategész szerint különül el.

a) Az ok és az okozat egyaránt az első mondatba került, így a 2. mondategész csupán hozzátold valami egyéb információt.

Baleset: *Negyvenen fulladtak a vízbe az elmúlt hét végén, mert összeomlott a Gangesz egyik bambuszhidja. Valamennyien egy hindú zárándokcsoport tagjai voltak. (N 74. aug. 30.)*

Ötszáz ember meghalt és 11 ezer megsebesült a gyorsvasút építésénél, amelyet néhány évvel ezelőtt kezdtek meg Japánban. Ezt Edamura japán szocialista képviselő jelentette be a parlamentben. (N 74. szept. 22.)

Közlekedési baleset: *Féktávolságon belül motorkerékpár elé szaladt Nógrád megyében Kisterenye és Nagybátony között Bagó Endre kilencéves nagybátonyi iskolai tanuló, s a jármű halálra gázolta. A balesetnél a motorkerékpár vezetője és utasa is megsérült. (MN 73. márc. 13.)*

Halálra gázolta Keszthelyen egy kölcsön kért személygépkocsival Tanács Gábor 43 éves autószerelő kisiparos a kerékpárját toló Teleki Jánosné 51 éves gyenesdiási lakost. A gázoló a baleset után segítségnyújtás nélkül továbbhajtott, később azonban önként jelentkezett a rendőrségen, ahol őrizetbe vették. (N 74. szept. 8.)

Bűnügy: *Épen és sértetlenül visszakerült szüleihez kedden a TAFT amerikai rádiótársaság igazgató tanácsa elnökének négyéves kislánya, akit előző nap raboltak el hazulról. A rendőrség őrizetbe vette a két emberrablót, akik 2000 dollárt követeltek a kislány szabadon bocsátásáért. (N 74. szept. 26.)*

Tömeges letartóztatásokat hajtott végre Londonban és a szigetország más körzeteiben a Scotland Yard. A leleplezett bűnszervezetek számláján ellopott kocsik százai szerepelnek, évi „forgalmuk” egymillió fontra rúgott. (N 74. aug. 23.)

b) A második mondat megismétli az 1.-ben közölt okot, így az ok-okozati viszony a 2. mondaton belül kap helyet.

Baleset: *Felrobbant két vasúti tartálykocsi a hét végén a Texas állambeli Houstonban. A katasztrófának csaknem száz sebesültje van, és háromezer embert kilakoltattak; mivel a robbanás előidézte és egyenlőre még meg nem fékezett tűzvész további robbanásokat okozhat. (N 74. szept. 24.)*

Hatalmas erejű, óránként 160—200 kilométeres sebességű forgószél pusztított az indiai Nyugat-Bengáliában. A ciklon 15 ember halálát okozta, és súlyos károkat okozott mintegy 40 ezer hektárnyi termőterületen. (N 74. aug. 18.)

Közlekedési baleset: A vele azonos irányban szabályosan haladó lovas fogatnak ütközött Nyáregyháza külterületén Krausz Mihály 23 éves lakatos, nyáregyházi lakos motorkerékpárjával. Krausz aki gyorsan és figyelmetlenül vezetett, a helyszínen meghalt. (N 74. szept. 20.)

Mély szakadékbba zuhant egy gépkocsi Ouito fővárosától 450 kilométerre délre. A szerencsétlenségnek 13 halálos áldozata és 36 sebesültje van. (N 74. aug. 28.)

Bűnügy: A New York-i rendőrség a napokban 75 kiló, mintegy 11 millió frank értékű heroint foglalt le egy manhattani áruházban. A kábítószer lefoglalásával egyidejűleg négy francia és egy argentin állampolgárt vettek őrizetbe. (N 74. aug. 17.)

c) Az ok-okozati viszonyt mindkét mondategész tartalmazza, így kettejük viszonya kapcsolatos.

Baleset: Kedden este a mentők a Gödöllő melletti Valkóról két felnőttet és hét gyermeket szállítottak a László-kórházba ételmérgezéssel. A Kutka és a Kolompár család tagjai valamennyien saját készítésű disznósajttól lettek rosszul. (MN 73. jan. 24.)

A Pest megyei Rendőrfőkapitányság eljárást indított Répa György 36 éves csoportvezető, ceglédi lakos ellen, aki mint a Délmagyarországi Áramszolgáltató Vállalat munkavezetője öt fős csoportjával Cegléden, a 20 kilowattos távvezetéken téves helyen indított karbantartási munkát. Ennek megkezdése előtt nem győződött meg a szakasz áramtalanításáról, és Vasi Béla 19 éves betanított munkás csemői lakost az oszlopon halálos áramütés érte. (N 74. aug. 29.)

Közlekedési baleset: Halálos balesetet okozott az úttesten átszaladó kutya. Borsod megyei Szakáld községben Bukor József 44 éves AFÉSZ-ellenőr motorkerékpárjával az állat miatt felborult, és olyan súlyosan megsérült, hogy a helyszínen meghalt. (N 74. okt. 27.)

Figyelmetlenül vezette az Autóközlekedési Tanintézet tulajdonát képező gépkocsit a gépjárművezetést tanuló Papp István 37 éves tsz-tag Hevesi László 26 éves szakoktató felügyelete mellett, és halálra gázolta a vele azonos irányban kerékpáron haladó Mezős Pál 72 éves nyugdíjast. Hevesi Lászlót, akit mint oktatót felelősség terhel a halálos balesetért, a rendőrség őrizetbe vette. (N 74. szept. 13.)

Következtető alapviszonyokra épülő hírek: [1 + 2]

Itt (miként a magyarázó és az ellentétes alapviszonyú hírekben) a logikai kapcsolat elő- és utótagja a konstrukció első és második mondategészének megfelelően különül el.

Baleset: Több mint kétezer ember alatt leomlott egy ideiglenes emelvény egy Bogota közelében levő kisvárosban. A bikaviadalra ácsolt tribün roncsai között mintegy 300 sebesültet találtak. (Dm 72. dec. 28.)

Halálos áramütés érte Győrben vasalás közben Káplán József 19 éves segédmunkást. A felelősség megállapítására a vizsgálat megindult. (N 74. aug. 3.)

Közlekedési valeset: A Békés megyei Csabacsüdön Vájár Mátyás 31 éves helybeli fogatos ittasan hajtott lovas kocsiját. Leesett, a kerekek alá került, és a helyszínen meghalt. (Dm 73. jan. 12.)

Egy útkanyarban kőkorlátnak ütközött és a helyszínen meghalt Maglód határában Farkas Attila 20 éves esztorgályos, aki járművét nem az útvizsnyoknak megfelelő sebességgel vezette. Utasa súlyosan megsérült. (N 74. aug. 6.)

Bűnügy: Horváth János 34 éves, büntetett előéletű alkalmi munkás kókai lakásán szóváltás közben konyhakéssel hátfaszúrta élettársát, Raffael Pálné 32 éves ház-

tartásbeli, aki a helyszínen meghalt. A Pest megyei Rendőrfőkapitányság Horváth Jánost előzetes letartóztatásba helyezte, és eljárást indított ellene. (Dm 73. aug. 24.)

Járó György 48 éves büntetett előéletű, Munkásör sor 10. szám alatti lakos az 1. sz. postahivatalnál volt táviratkézbetű mindaddig, míg ki nem derült, hogy két alkalommal aláhamisította a címzettek nevét, és ő vett fel helyettük 2 ezer 300 forintot. Büntető eljárás indult ellene. (Dm 74. aug. 16.)

Magyarázó alapviszonyra épülő hírek: [1 → 2]

Baleset: Életét veszítette négy osztrák állampolgár az olaszországi Bolzano közelében. A turisták sportrepülője lezuhant a várostól északra fekvő hegyes vidéken. (N 74. aug. 4.)

Az agyhártyagyulladás tovább szedi áldozatait a braziliai Sao Paulóban. Június 1 és augusztus 17 között 605-en haltak meg a fertőző betegségben. (N 74. aug. 22.)

Közlekedési baleset: Hatan életüket veszítették, tizenheten pedig többé-kevésbé súlyosan megsebesültek abban a vasúti szerencsétlenségben, amely a spanyolországi Toledo közelében történt. Egy személyvonat belerohant egy robbanóanyagot és egyéb katonai felszereléseket szállító vonatba. (Dm 74. jún. 2.)

Bűnügy: A pénteki géprablás főszereplőjét, a 21 éves Larry Maxwell Standfordot 30 napig pszichiátriai megfigyelés alá helyezik egy kanadai bíró határozatára. Komoly gyanú merült fel ugyanis arra vonatkozólag, hogy a fiatalember nem teljesen beszámítható. (MN 72. dec. 17.)

Sikkasztás miatt indított büntetőeljárást a Szegedi városi és járási rendőrkapitányság József László 29 éves, Kunszentmárton, Munkás utca 11. szám alatti lakos, kőműves kisiparos ellen, D. Mihály szegedi lakostól kisipari munkájához különböző kőműves szerszámokat, felszereléseket kért kölcsön, amelyeket eladott. (Dm 72. dec. 29.)

Ellentétes alapviszonyra épülő hírek: [1 ≠ 2]

Baleset: Kevesebb baleset történt az elmúlt évben megyénk térszeiben. Elszomorító viszont, hogy ezúttal is öt volt a halálos baleset, s az is, hogy duplájára nőtt a csonkulásos sérülések száma. (Dm 73. febr. 16.)

Két áldozatot követelt az influenza első hulláma — közölték szerdán Bécsben. Ennek ellenére az egészségügyi hatóságok már a hullám lassú távozásáról számoltak be, mert a megbetegedések száma jelentősen csökkent. (MN 73. jan. 18.)

Közlekedési baleset: Lezuhant a holland légierő egyik Starfighter repülőgépe csütörtökön Afferden közelében, jelentik Hágából. A pilótának [azonban] sikerült idejében katapultálnia, és sértetlenül földet ért. (MN 73. jan. 19.)

Leszállás közben elvesztette egyik kerekét a BOAC légitársaság London és Johannesburg között járó Boeing-747 típusú repülőgépe csütörtökön este a londoni repülőtérén. A pilótának ennek ellenére sikerült baleset nélkül földre tenni a 187 utast szállító gépet. (MN 73. jan. 27.)

Bűnügy: Két álarcos gengszter halálosan megsebesített egy postai alkalmazottat Párizs egyik külvárosában, amikor megpróbálták kirabolni a postahivatalt. A rablás [azonban] nem sikerült, a merénylők üres kézzel voltak kénytelenek elmenekülni. (MN 73. márc. 10.)

Felgyújtotta szerdán egy hét- és egy kilencéves kisfiú a detroiti metodista templomot, amelynek tetőszerkezetét nemrég a hívek adakozásából teljén újjáépítették. A tetteseket azonban koruk miatt nem lehet felelősségre vonni. (N 74. okt. 25.)

3. Miután áttekintettük a téma és a logikai kapcsolás összefüggéseit kétmondatos hírekben, óhatatlanul felmerül egy kérdés. Érdekes volt-e 2397 db újsághírt 8×4 szempont szerint rendezni, ér-e annyit az eközben nyert tanulság, amennyi fáradságot az adatok aprólékos mérlegelése megkövetelt.

Hasznosítható-e például az a felismerés, hogy a baleseti hír tipikusan következő viszonyú részekre tagolódik? Itt, a kétmondatos konstrukciók osztályán belül ez a tanulság valóban nem tűnik kiemelkedő jelentőségűnek. Ki kell lépünk ebből az osztályból ahhoz, hogy az itt végzett munka értékét megítélhessük.

A három- és a több mondatos konstrukciókban ugyanis korántsem egyszerű az a kérdés, hogy a vizsgált konstrukcióegész hány tömbre tagolódik, és hol van a tömb(ök) pontos határa. Hiszen a hárommondatos hír elvileg lehet egytömbös [(1—2—3)], kétféleképpen kéttömbös: [1—(2—3)], [(1—2)—3] és háromtömbös: [1—2—3.] De ha ismerjük az egyes témák logikai szerkesztődésének fő típusát és variánsait, akkor a hárommondatos konstrukció két kapcsolása között már elvi különbséget tételhetünk fel. Így például ha a kérdezett hárommondatos baleseti hír egyik kapcsolása következtető, a másik ellentétes viszonyú, akkor — a kétmondatosaknál nyert tapasztalatra építve — feltételezhetjük, hogy a következtetőnél tagolódik két tömbre a konstrukció: [(1 ≠ 2) + 3].

Természetesen nincs kizárva, hogy egyes három-, négy- és több mondatos hírek nem fogják igazolni az előbbi feltételezést. De a cáfolatokkal együtt pontosabb munkát végezhetünk, hiszen más értékű feladat egy megalapozott hipotézist ellenőrizni, mint teljesen ismeretlen jelenség feltárására vállalkozni. Bár kétségtelen, hogy ez a kijelentésünk is csak hipotézis, amelyet a teljes vizsgálati anyag három- és több mondatos osztályainak feldolgozása után tekinthetünk igazottnak.

JEGYZETEK

[1] „A szövegben együtt álló szomszédos mondategészeket tehát mellérendelő típusú logikai viszony fűzi össze.” Vö. DEME LÁSZLÓ: Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata. Bp., 1971. 382.

[2] Vö. Tipológiai és gyakorisági adatok a beszédmű értékű bekezdés szerkezetéről: Néprajz és Nyelvtudomány, 1973—1974. 9—18; Egy baleseti hír szerkezete: Nyr. 98/4 (1974), 414—21; Az ötmondatos beszédmű értékű bekezdés kísérleti vizsgálatáról: A Szegedi Tanárképző Főisk. Tud. Közl. 1974. I, 161—84.

[3] A kapcsolást mindig mondategészek között vizsgáljuk. Vö. DEME LÁSZLÓ i. m. 99—102.

[4] A tagolódási szint értelmezéséről l. Tömbösödés és szinteződés a beszédmű értékű bekezdés szerkezetében: Ált. nyelv. tan. XI (1976), 15—25.

[5] Ez a dolgozat része A beszédmű értékű bekezdés szerkezete c. munkának, így vizsgálati anyaga is abból való. Nem érdektelen bemutatnunk, hogy az itt szereplő kétmondatos hírek csoportja milyen arányban kapott részt a forrásul kiválasztott napilapokban:

Magyar Nemzet I.	567 db	47,25 %
Magyar Nemzet II.	557 db	46,41 %
Népszava	767 db	63,91 %
Délmagyarország	506 db	42,16 %

A 100% 1200 darabos korpuszokat képvisel, amelyek egy-egy napilap híreinek folyamatos gyűjtéséből álltak össze.

[6] A „Közeleti hírek” kategóriát tehát szélesebb terjedelemben használjuk, mint a napilapok. Ezek ugyanis általában csak az államférfiakkal kapcsolatos eseményeket sorolják ide.

[7] Az „inkább” megszorítást a témameghatározás bizonytalanságaira értjük. Viszont a kétmondatosság olyan sajátosság, amely osztályalkotó jegy, ez ti. kétségtelenül megállapítható.

[8] A hivatkozásokban a dátum előtti betű a forrásul használt napilapokat jelzi: N=Népszava, MN=Magyar Nemzet, Dm=Délmagyarország, EH=Esti Hírlap.

THEMATISCHE UND LOGISCHE CHARAKTERISTIKA VON ZWEISATZ-ZEITUNGS-NACHRICHTEN

Imre Békési

Diese Studie ist ein Teil der Arbeit: „Die Struktur des Absatzes von Sprachwerk-Wert.“ Anhand der typologischen und Häufigkeitsaufarbeitung von 2397 zweisätzigen Zeitungsnachrichten trachtet Verfasser die Korrelation aufzudecken, welche sich zwischen dem Thema der Nachricht und der Logik der Konstruktion verbirgt. Im prinzipiellen System der Analyse bedient er sich der öffentlichen Lebens- und der polizeilich-gerichtlichen Gruppe des Themas und im logischen des verbundenen, entgegengesetzten, folgernden und erklärenden Verhältnisses desselben.

ТЕМАТИЧЕСКИЕ И ЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КРАТКИХ СООБЩЕНИЙ В ДВУХ ПРЕДЛОЖЕНИЯХ

И. Бекеши

Данная статья является частью работы «Абзац, содержащий речевую единицу».

Автор исследует путем типологической и частотной разработки 2397 кратких газетных сообщений в двух предложениях зависимость между темой и логикой его структуры. В принципиальной системе анализа он выдвигает ряд вопросов на темы общественной жизни и уголовного дела, а в системе логики — соединительные, противительные, следственные и объяснительные ее связи.